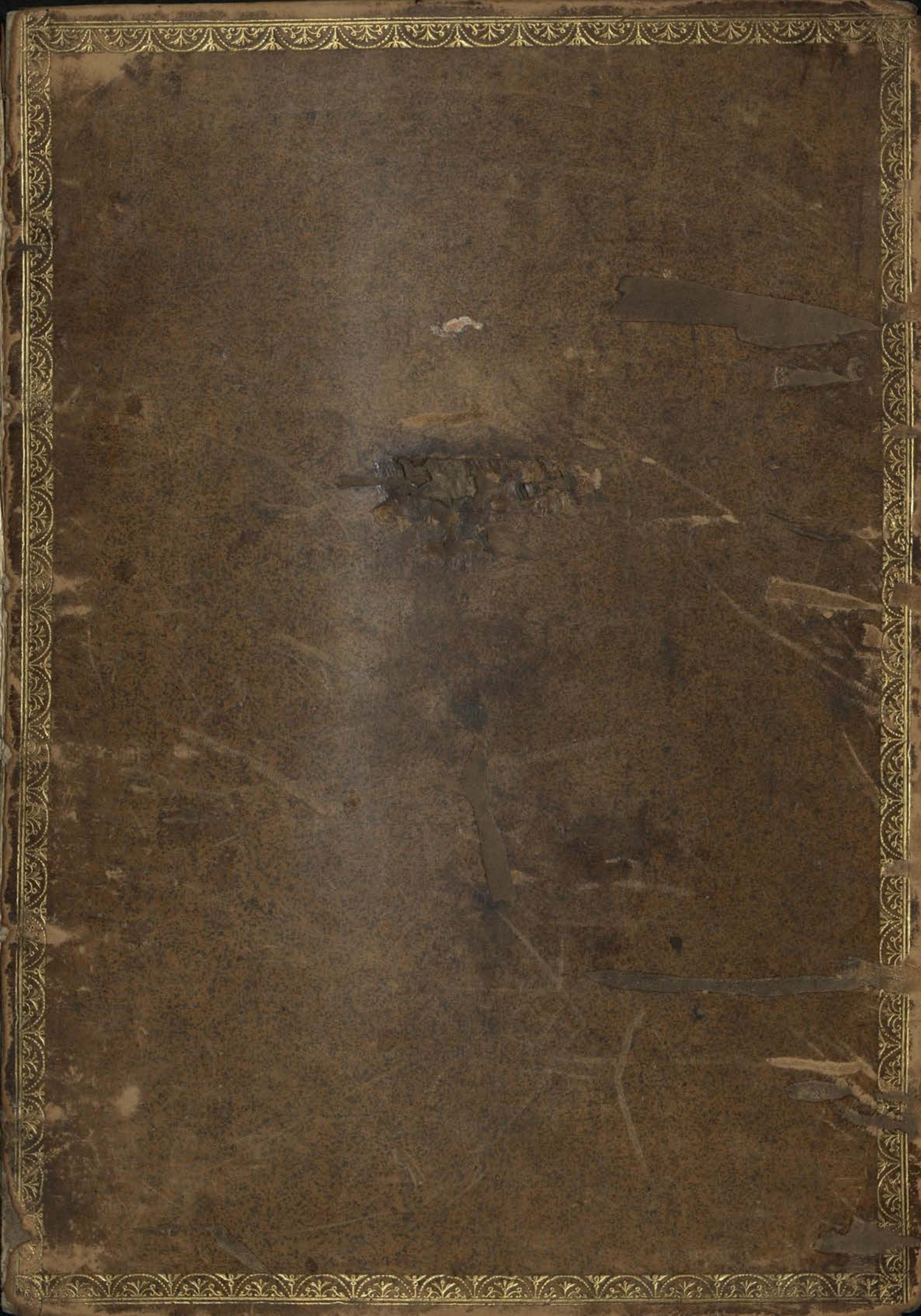

E22N028
Ej.1

Handwritten: *John Freind*
Printer Boy

C. Julii Caesaris Commentariorum de Bello Gallico Libri VII. De Bello Civili Libri III. - A. Hirtii Antipatrii, De Bello Alexandrino, De Bello Africo, De Bello Hispanensi, Libri III. - Venetiis, per Philippum de Pincius Mantuanum, anno 1494.

Quaritch, cat 235: 84.

*V. Freind. (John)
 Encyclopaedia Britannica II.*

011995

BIBLIOTECA
 DEL
 Colegio Mayor de Nuestra Señora
 del Rosario

E22N028 Ej.1

*000
 1-22 1003207*

John Freind

971

To the Author of the Daily Post-Boy.

SIR,
 TO shew the Elegance of the late Doctor Freind's
 Style and Wit, be pleased to put this in your next
 Paper, which was found wrote in Tully's Works with
 his own Hand, and you will oblige

Yours, W. C.

Hoc
 Elegantissimi Scriptoris Elegantissimum exemplar
 Mihi impertire dignatus est

Vir
 Multis titulis insignitus, omnibus major,
 P——s D——x W——to——sis,
 Cicerone Magistro parum indigens:
 Qui proprio ita splendet ingenio,
 Ut ad tuendam Reipublicae causam,
 Nec summi Oratoris eloquentia,
 Nec optimi consulis vigilantia,
 Nec Patris Patriae Paternus amor,
 In illo ullatenus desideretur.
 O tempora! O mores!

*Dum Acti volvens animo et revolvens,
 Cui darent haec prisca monumenta Praeli;
 Adfuit tandem manibus vulsa
 Cynthius aure;
 Ergone ignotus tibi noster, inquit,
 Freindus? huic dona, quot enim Britannos
 Caesar inmisit, totidem retentat*

Freindus ab Orco.

Anthony Alsop.

A. A.

Jo. Adesoy. Ricardus Knudus. Robertus Rayns.

Q. 100/

Thomae Pridio Cal Martij.

17. 28. 17

f. 100

Claruit ante Chr m annis. 56.

COMMENTARIUS CAESARIS

LIBER PRIMVS
G. IULII CAESARIS COMMENTARIORVM DE
BELLO GALLICO LIBER PRIMVS.

GALLIA est omnis diuisa in partes tris: quarum unā incolunt Belgae: aliam Aquitani: tertiam qui ipsorum lingua Celtae: nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua: institutis: legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen: a Belgis Matrona & Sequana diuidit. Horum omnium fortissimi sunt Belgae: propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt: minimeque ad eos mercatores saepe conueiant: atque ea quae ad effeminandos animos pertinent: important: proximique sunt Germanis: qui trans Rhenum incolunt: quibus cum continenter bellum gerunt. Qua de causa Eluetii quoque reliquos gallos uirtute praecedunt: quod fere quotidianis bellis praefecti cum Germanis contendunt: cum aut suis finibus eos prohibent: aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum una pars quam gallos obtinere dictum est: initium capit a flumine Rhodano: contineturque Garumna flumine. Oceanum fines Belgarum attingit. Etiam a Sequanis & Eluetiis flumen Rhenus uertit ad septentrionem. Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: spectant in septentrionem & orientem solem. Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes: & eam partem Oceanus quae ad Hispaniam pertinet: spectat inter occasum solis & septentrionem. Apud Eluetios longe nobilissimum & ditissimum fuit Orgëtorix. Is M. Messala & L. Pisone consulibus regni cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit: & ciuitati persuasit: ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: per facile esse cum uirtute omnibus praestaret: totius Galliae imperio potiri. Id hoc facilius eis persuasit: quod undique loci natura tuti Eluetii continerentur: una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo: qui agrum Eluetium a Germanis diuidit. Altera ex parte monte Iura altissimo: qui est iter Sequanos & Eluetios. Tertia lacu Lemano & flumine Rhodano: qui provinciam nostram ab Eluetiis diuidit. His rebus fiebat: ut & minus late uagaretur: & minus facile finitimis bellum inferre possent: quae de causa homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur. Pro multitudinem hominum & pro gloria belli atque fortitudinis: angustos se fines habere arbitrabantur: qui in longitudinem milia passuum cxxl. in latitudinem. c. lxxx. patebant. His rebus adducti & auctoritate Orgëtoris permoti: constituerunt ea quae ad proficiscendum pertinerent parare. Iumentorum & carrorumque maximum numerum coemere: sementesque maximas facere: ut in itinere copia frumenti suppeteret: cum proximis ciuitatibus pacem & amicitiam confirmare: ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse dixerunt: in tertium annum profectionem lege confirmant: ad eas res conficiendas Orgëtorix deligitur. Is sibi legationem ad ciuitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico Catamatalae filio Sequano: cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat: & a senatu populoque Romano amicus appellatus erat: ut regnum in ciuitate sua occuparet: quod pater ante habuerat. Itaque Dumnorigi Heduo fratri Diuitiaci: qui eo tempore principatum in ciuitate sua obti-

Gallia de-
scriptio.
Belgae
Aquitani
Celtae
Garumna
fluminis
Matrona &
Sequana.

Rhodanus
Rhenus
Eluetii
Oceanus
Sequani
Pyrenaei
montes
Hispania
Orgëtorix

Iura mons
Lemanus
lacus

Casticus
Catamatal.
Cedis filius
Dumnogrius
Heduo fr
Diuitiaci.

Elueti res
suas succen-
dunt.

Rauraci.
Tuligni.
Latouici
Boi.

Allobroges
Genua op-
pidum.

Numeius
Verodocti
us.

nebat ac maxime plæbi acceptus erat: ut idē conaretur persuadet ei q̄ filiam suam in matrimoniū dat: per facile factū esse illis probat conata perficere: p̄pterea q̄ ipse suæ ciuitatis imperiū obtentus esset: non esse dubium: quin totius Galliæ plurimum Elueti possent: seq̄ suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum confirmat. Hac ratione adducti: inter se fidem & iusiurandum dant: & regno occupato per tres potētissimos ac fortissimos populos totius Galliæ se potiri posse sperant. Ea res ut ē Eluetiis per iudiciū denunciata: moribus suis Orgentorigem ex uinculis causam dicere coegerunt: dānatum p̄cenam sequi oportebat: ut igni cremaretur. Die constituta causę distiōis Orgentorix ad iudiciū omnem suam familiam ad hoīum milia decem undiq̄ coegit: & omnes obaratos quorum magnum numerus habebat: eodē conduxit: per eos ne causam diceret: se eripuit: cum ciuitas ob eam rē incitata armis ius suum exequi conaretur: multitudinemq̄ hominū ex agris magistratus cogerent, Orgentorix mortuus est: neq̄ abest suspicio: ut Elueti arbitratur: quin ipse sibi mortem consciuerit. Post eius mortem nihilominus Elueti id quod constituerāt facere conant: ut e finibus suis exeant. Vbi iam se ad eā rem paratos esse arbitrati sunt: oppida sua omnia numero ad duodecim uicos ad quadringentos: reliqua priuata ædificia incēdunt: frumentum omne præterq̄ quod secum portaturi erāt: comburunt: ut domum reditiōis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent: trium mensium molita cibaria unūquēq̄ domo efferre iubēt. Persuadēt Rauracis & Tulignis: & Latouicis finitimis: uti eodem consilio usi: oppidis suis uicisq̄ exustis: una cum his p̄fiscantur. Boiosq̄ qui trans Rhenum incoluerant: & in agrum noricū transierant: Noriamq̄ oppugnant: receptos ad se socios asciscunt. Erant omnino itinera duo: quibus itineribus domo exire possent. Vnū per Sequanos angustū & difficile inter montem Iuram & flumen Rhodanū: uix qua singuli carri ducerēt. Mons autem altissimus impendebat: ut facile per paucos phibere possent. Alterum per prouinciā nostram multo facilius atq̄ expeditius propterea q̄ inter fines Eluetiorum & Allobrogum: qui nup̄ pacati erant: Rhodanus fluit isq̄ nonnullis locis uado transitur: extremum oppidum Allobrogum ē: p̄ximūque Eluetiorum finibus Genua ex eo oppido pons ad Eluetios p̄tinet: Allobrogibus sese uel p̄suasuros: q̄ nondum bono animo in populum romanū uiderētur: existimabant uel ui coacturos: ut per suos fines eos ire paterentur: omnibus rebus ad p̄fectionem comparatis: diem dicunt qua die ad ripā Rhodani omnes cōueniant. Is dies erat ad .y. kalēdas aprilis. L. Pisonē: Gabinio cōsulibus: Cæsari cum id nūciatum esset: eos per prouinciā nostram iter facere conari: maturat ab urbe proficisci: & q̄ maximis itineribus potest in Galliā ulteriorem contendit: & ad Genuam peruenit: prouinciā toti quāmaximū militum numerum imp̄arat. Erat omnino in Galliā ulteriori legio una: pontem q̄erat ad Genuā: iubet scindī. Vbi de eius aduentu Elueti certiores facti sunt legatos ad eū mittunt nobilissimos ciuitatis: cuius legationis Numeius & Verodoctius principū locum obtinebant: qui dicerent sibi esse in animo: sine ullo maleficio iter per prouinciā facere: propterea q̄ nullū aliud iter haberēt: rogare: ut eius uoluntate id sibi fieri liceat Cæsar quod memoria tenebat Lucium Cassium consulem occisum: exercitumq̄ eius ab Eluetiis pulsum: & sub

iugum missum: cōcedendum non putabat: neq̄ homines inimico animo: Data facultate per prouinciā itineris faciendi temptaturos ab iniuria & maleficio existimabat: tamen ut spatium intercedere posset: dum milites quos ip̄erauerat conuenirent: legatis respondit: diem se ad deliberandum sumpturum: si quid uellent: reuerterent. Interea ea legione quam secum habebat militibusq̄ qui ex prouinciā conuenierant: a lacu Lemano qui in flumē Rhodanum influat ad montem Iuram: qui fines Sequanorum ab Eluetiis diuidit: milia passuū decēnouem: murum in altitudinem pedum .xvi. fossamq̄ p̄ducit. Eo ope p̄fecto: præsidia disponit: castella commōuit: quo facilius si se iūto trāsire conarentur: prohibere posset. Vbi ea dies quam constituerat cū legatis uenit: & legati ad eum reuerterūt: negat se more & exemplo populi romani posset iter ulli per prouinciā dare: & si uim facere conētur: phibiturum ostendit. Elueti ea spe deiecti: nauibus iniunctis ratibusq̄ cōplurimis factis: alii uadis Rhodani qua minima altitudo fluminis erat: nōnunq̄ iter diu sapius noctu: si prorūpere possent: conati operis munitione: & militū concursu: & talis repulsi: hoc conatu destiterūt. Relinquebatur una per Sequanos uia qua Sequanis iūtis propter angustias ire non potuerāt: Is cum sua sponte p̄suadere nō possent: legatos ad Dūnorigem Heduum mittūt: ut deprecatore eo a Sequanis hoc ip̄e traret. Dūnorix gratia & largitione apud Sequanos plurimū poterat: & Eluetiis erat amicus: q̄ ex ea ciuitate Orgentorigis filiam in matrimoniū duxerat: cupiditate regni adductus: nouis rebus studebat: & q̄ plurimas ciuitates suo sibi beneficio obstrictas habere uolebat. Itaq̄ rē suscipit: & a Seq̄nis ip̄etrat: ut per fines suos Eluetios ire patiātur: obsidesq̄ uti inter se dent p̄fecit. Sequani ne itinere Eluetios prohibeant: Elueti ut sine maleficio & iniuria transeant. Cæsari renunciatur Eluetiis eē in animo per agrum Sequanorum & Heduarum iter in Santonum fines facere: q̄ non longe a Tholosatiū finibus absunt: quæ ciuitas est in prouinciā. Id si fieret: intelligebat magno cum prouinciæ p̄iculo futurū: ut homines bellicosos po. ro. inimicos locis patētibus maximeq̄ frumētariis finitimos haberet: ob eas causas ei munitioni: quam fecerat, T. Labienum p̄fecit. Ipse in Italiā magnis itineribus contēdit: duasq̄ ibi legiones cōscribit: & tres quæ circū Aqlaiā hyemabant: ex hybernis deducit: & qua p̄ximū iter in ulteriorem Galliā per alpes erat: cum his quinque legiōibus ire contēdit. Ibi Centrones: & Garuceli: & Caturiges locis superioribus occupatis: ab itinere exercitū phibere conātur cōpluribus his p̄aliis pulsis: ab Ocelo quod est citerioris prouinciæ extremum in fines Vocontionū ulterioris prouinciæ: die septimo puenit: inde in Allobrogum fines ab Allobrogibus: in Sebusianos exercitū ducit: hi sunt extra prouinciā trans Rhenum primi. Elueti iam pangustias & fines Sequanorum suas copias traduxerant: & in Heduarum fines puenerant: eorumq̄ agros populabantur. Hedui cū se suaq̄ ab his defendere non possent: legatos ad Cæsarem mittūt rogatum auxiliū: ita se oī tēpore de po. ro. benemeritos eē: ut pene in conspectu exercitus nostri: agri uastari: liberi eorum in seruitutem abduci: oppida expugnari non debuerint. Eodē tempore Hedui Ambarriq̄ necessarii & consanguinei heduarum Cæsarem certiorē faciunt: sese depopulatis agris non facile ab oppidis uim hostiū prohibere: item Allobroges qui trās Rhodanum uicos possessionesq̄ ha-

na Jan. Aprilis.

Santones
non longe a
Tholosanti
um finibus

Aquilæia

Centrones
Garuceli.
Caturiges.
Ocelum.

Voconti.
Sebusiani:

Ambari he
duor: cōsan-
guinei.

Arar flui.

Tigurius
pagus.
L. Cassice-
pes.

bebant: fuga se ad Cæsare recipiunt: & demonstrant præter agri solum nihil esse reliqui. Quibus rebus adductus Cæsar non expectadū sibi statuit: dum omnibus fortunis sociorum consumptis: in Santones Eluetii puenirent. Flumen est Arar: quod p fines Heduiorum & Sequanorum in Rhodanum influ- it: incredibili lenitatu: ita ut oculis in utram partē fluat: iudicari non possit. Id Eluetii ratibus ac lyntribus iunctis transibant. Vbi p exploratores Cæsar cer- tior factus ē tres iam partes Eluetios copiarum id flumen trāsdūisse: quartā fere partem citra flumen Ararim reliquam esse: de tertia uigilia cū legiōibus tribus e castris profectus: ad eam partem puenit: quæ nondum flumen trāsi- erat. Eos impeditos & inopinantes aggressus: magnam partem eorū cōcidit reliqui sese fugæ mandarunt: atq; in proximas siluas abdiderunt. Is pagus ap- pellabatur Tigurius. Nam omnis ciuitas Eluetia in quattuor ptes diuisa est. Hic pagus unus cum domo exisset: patrum nostrorum memoria. L. Cassiū i- terfecerat: & eius exercitū sub iugum miserat: ita siue casu: siue consilio deorū immortalium: quæ pars ciuitatis Eluetiæ insignem calamitatem populo ro. in- tulerat: ea princeps pœnas soluit. Quæ in re Cæsar nō solum publicas: sed eti- am priuatas iniurias ultus: q; foci ei. L. Pisonem legatū. L. Pisonis auum, Tiguri eodem prælio quo Cassium interfecerant. Hoc prælio facto reliquas copias Eluetiorum ut consequi posset: pontē in Arare faciēdum curauit: atq; ita exercitum traduxit. Eluetii repētino eius aduentu cōmoti: cum id quod ip- si diebus. xx. ægerrime confecerant ut flumē transirent: illum uno die fecisse intelligerent: legatos ad eū mittunt: cuius legationis Diuico princeps fuit: q; bello Cassiano dux Eluetiorum fuerat. Is ita cum Cæsare agit. Si pacē po. ro. cum Eluetiis faceret: in eā partē ituros atq; ibi futuros Eluetios: ubi eos Cæsar constituisset: atq; eē uoluisset. Sin bello psequi pseuerare: reminisceretur ue- teris incōmodi po. ro. & pristinæ uirtutis Eluetiorum q; improuiso unum pa- gum adortus eēt: cum hi qui flumen transissent: suis auxiliū ferre nō possent ne ob eam rē suæ magnopere uirtuti tribueret: ut ipsos despiceret: se ita a patri- bus maioribusq; suis didicisse: ut magis uirtute q; dolo contenderet: aut insidi- is niterentur. Quare ne cōmitteret: ut is locus ubi cōstitissent: ex calamitate po. r. & iternitione exercitus nomē capet: aut memoriā pderet. His Cæsar re- spōdit: eo sibi minus dubitationis dari: q; eas res quas legati Eluetii cōmemo- rassent: memoria teneret: atq; eo grauius ferre: quo minus merito po. r. acci- disset: q; si alicuius iniuriæ sibi cōsciū fuisset: nō fuisse difficile cauere: sed eo decaptū: q; neq; cōmissum a se intelligeret quare timere: neq; sine causa timē- dum putaret. Quod si ueteris cōtumeliæ obliuisci uellet: num etiam recentiu- um iniuriarum q; eo inuito iter p prouinciā p uim temptassent: q; Heduos: q; Ambarros: q; Allobroges uexassent: memoria deponere posse: q; sua uictō- ria tam insolēter gloriarentur: quodq; se tandiu impune tulisse iniurias mira- retur: eodem ptinere. Consueisse enim deos immortales: quo grauius homi- nes ex cōmutatione rerum doleant: quos pro scelere eorum ulcisci uelint: his secundiores interdum res: & diuturniorem impunitatem cōcedere. Cum ita essent: tamē si obsides ab his dentur: uti ea quæ polliceant facturos intelligat & si Heduis de iniuriis quas ipsis sociisq; intulerant, Itē si Allobrogibus satisf- faciant: sese cum his pacē facturū. Diuico respondit: ita Eluetios a maioribus

suis institutos: uti obsides acciperet: non dare cōsueuerint: eius rei populum romanū esse testem. Hoc respōso dato: discessit. Postero die castra ex eo loco mouēt. Idem Cæsar facit: equitatumq; omnem ad numerum quattuor miliū quem ex omni puincia & heduis atq; eorum sociis coactum habebat præmit- tit qui uideant quas partes hostes faciant: qui cupidius nouissimum agmen insecuti: alieno loco cum equitatu Eluetiorum prælium cōmittūt: & pauci de nostris cadunt. Quo prælio sublati Eluetii q; quingentis equitibus tantā mul- titudinem equitum propulerunt: audacius subsistere: nōnunquam etiam no- uissimo agmine prælio nostros laceessere cœperūt. Cæsar suos a prælio cōtine- bat: & satis habebat in præsentia: hostem rapinis: populatiōibusq; prohibere: ita dies circiter. xii. iter fecerunt: uti inter nouissimum hostiū agmē & nostrū primū nō amplius quinque aut senis millibus passuum interesset. Interim quot- tidie Cæsar Heduos frumentum quod essent publice polliciti: flagitare. Nam propter frigora: q; Gallia sub septentrionibus (ut ante dictum est) posita ē: nō modo frumenta in agris matura non erāt: sed ne pabuli quidem satis magna copia suppetebat. Eo autē frumēto quod flumine Arare nauibus subuexerat propterea minus uti poterat: q; iter ab Arare Eluetii auerterāt: a quibus disce- dere nolebat: diem ex die ducere, Hedui: conferri: comportari: adesse: dicere. Vbi se diutius duci itellexit: & diem instare quo die frumētum militibus me- tiri oporteret conuocatis eorum principibus (quorum magnam copiam in ca- stris habebat) in his Diuitiaco & Lisco: qui sumo magistratu præerant quem Liscus. Vergobretum appellant hedui: qui creatur annus: & uitæ necisq; in suos ha- bet potestatem: grauius eos acculat: qd cū neq; emi: neq; ex agris sumi pos- tus magi- set: tam necessario tempore: tā propinquis hostibus: ab his nō subleuet: præ- stratus. sertim cū magna ex parte: eorum precibus abductus bellum suscepit: mul- to etiam grauius: q; sit destitutus queritur. Tum demū Liscus oratione Cæsa- ris adductus: quod antea tacuerat: proponit esse nonnullos: quorum auctori- tas apud plæbem plurimū ualeat: qui priuatim plus possint: q; ipsi magistratus. Hos seditiosa atq; improba oratione militum deterrere: ne frumentum cōse- rant: quod præstare debuerant, Si iam picipatū Gallia obtinere nō possent, gallorum q; romanorū imperia perferre: neq; dubitare debeant: quin si Elue- tios supauerint romani: una cū reliqua Gallia heduis libertatem sint erepturi, ab iisdem noua consilia quæque i castris gerantur: hostibus enunciari, Hos a se coerceri non posse: quin etiam q; necessario rem coactus Cæsari enūciari: itelligere sese quanto periculo fecerit: & ob eam causam qdū potuerit: tacuiss- se. Cæsar hac oratione Lisci Dumnorigem Diuitiacci fratrem designari sentie- bat: sed q; pluribus præsentibus eas res iactari nolebat: celeriter conciliū di- mittit. Liscum retinet: quærit ex solo ea: quæ i conuentu dixerat: dicit liberius atq; audacius: eadem secreto ab aliis quærit: repperit esse uera, ipsum esse Dū- norigem summa audacia: magna apud plæbem propter liberalitatem gratia: cupidum nouarum rerum: complures annos portaria reliquaq; omnia He- duorum uectigalia paruo precio redēpta habere: propterea q; illo dicente cō- tradicere audeat nemo his rebus i suam rem familiarem auxisse: & facultates ad largiendū magnas comparasse: magnum numerū equitatus suo sumptu semper alere & circum se habere: neq; solum domui sed etiam apud finitimas

Gallia sub
septentrio-
nibus.Liscus.
Vergobre-
tus magi-
stratus.liberalitas apud pleb-
em acquirit

Bituriges.

ciuitates largiter posse: atque fluuius potētiā causa matrem in Biturigibus homi-
ni illis nobilissimo ac potentissimo collocasse: ipsum ex Eluetiis uxorem habe-
re sororem ex matre: & propinquas suas nuptum in alias ciuitates collocasse:
re sororem ex matre: & propinquas suas nuptum in alias ciuitates collocasse:
fauere & cupere Eluetiis propter eam affinitatem. Odisse etiā suo nomie Cae-
sarem & Romanos: quod eorum aduentu potentia eiusdem sit imminuta: & Diui-
tiacus frater in antiquum locum gratia atque honoris sit restitutus. Si quid acci-
dat Romanis summam in spem regni obtinendi per Eluetios uenire po-
ro. modo de regno: sed de ea quam habebat gratia desperare reperiebat: etiam in-
quiredo Caesar quod praelium equestre aduersum paucis ante diebus esset factum
initium eius fugae factum a Dumnorige atque eius equibus. Nam equitatu quem
auxilio Caesari Hedui miserant: Dumnorix praeerat: eorumque fuga reliquum
esse equitatum perterritum: quibus rebus cognitis cum ad has suspiciones cer-
tissimae res accederet: quod per fines Sequanorum Eluetios traduxisset: quod obsides
inter eos dandos curasset: quod ea omnia non modo in iussu suo & ciuitatis: sed etiam
in scientibus ipsis fecisset: quod a magistratu Heduiorum accusaret: satis esse
causae arbitrabatur: quare in eum aut ipse animaduertere aut ciuitatem animadu-
uere iuberet. His omnibus rebus unum repugnabat: quod fratris Diuitiaci sum-
mum in populo romano studium: summam in se uoluntatem: egregiam fidem:
iustitiam: temperantiam cognouerat. Nam ne eius supplicio Diuitiaci animu
offenderet: uerebatur: itaque priusquam quicquam conaretur, Diuitiacum ad se uocari
iubet: & quotidianis interpretibus remotis: per Caium Valerium Troaucillum
principem gallicae prouinciae familiarem suum: cui summam rerum omnium
fidem habebat: cum eo colloquitur: simul commonefacit quae ipso praesente
consilio gallorum de Dumnorige sint dicta: & ostendit quae separatim quisque
de eo apud se dixerat: petit ac hortatur: ut sine eius offensione animi: uel ipse de
eo causa cognita statuatur: uel ciuitatem statuere iubeat. Diuitiacus multis cum
lachrymis Caesarem complexus: obsecrare cepit: nequid grauius in fratre sta-
tueret: scire se illa uera: nec quaequam ex eo plus quam se doloris capere: propterea
quod cum ipse plurimum gratia domi atque in reliqua Gallia ille minimum propter
adoloscentiam posset: per se creuisset: quibus opibus ac neruis non solum ad mi-
nuendam gratiam: sed pene ad perniciem suam uteretur. Sese tamen more fra-
terno & existimatione uulgi commoueri. Quod si quid ei a Caesare grauius ac-
cidisset: cum ipse eum locum amicitiae apud eum teneret: neminem existimatu-
rum non sua uoluntate factum: quae ex re futurum: uti totius Galliae animi a se
auerteretur. Haec cum pluribus uerbis flens a Caesare peteret: Caesar eius dexte-
ram prehedit: consolatus rogat faciat finem orandi: tanti eius apud se gratiam
esse ostendit: uti & reipublicae iniuriam: & suum dolorem eius uoluntati ac pre-
cibus condonet. Dumnorige ad se uocat: fratrem adhibet: quae in eo reprehendit
ostendit: quae ipse intelligat: quae ciuitas quaeratur: proponit: monet ut reli-
quum tempus omnes suspiciones uitet: praeterita se Diuitiaco fratri condona-
re dicit. Dumnorigi custodes ponit: ut quicquid agat: quibus cum loquatur: sci-
re possit. Eodem die ab exploratoribus certior factus hostes sub monte conse-
disse: milia passuum ab ipsis castris octo: qualis esset natura montis: & qualis
in circuitu ascensus: qui cognosceret: misit. Renunciatum est facilem esse: de ter-
tia uigilia, T. Labienum legatum pro praetore cum duabus legionibus & his du-

cibus qui iter cognouerant: summum iugum montis ascendere iubet: quid sui
consilii sit ostendit. Ipse de quarta uigilia eodem itinere quo hostes ierant: ad eos
contendit: equitatumque omnem ante se mittit. Confidius qui rei militaris peritus
tissimus habebatur: qui in exercitu. L. Syllae & postea. M. Crassi fuerat: cum
exploratoribus praemittit: prima luce cum summus mons a. T. Labieno tene-
retur: ipse ab hostium castris non longius mille quingentis passibus abesset: at-
que (ut postea ex captiuis comperit) aut ipsius aduentus: aut Labieni cognitus
esset. Confidius equo admissus ad eum accurrit: dicit motem quae a Labieno oc-
cupari uoluerit: ab hostibus teneri: id se gallicis armis atque insignibus cognouisse.
Caesar suas copias in proximum collem subducit: aciem instruit. Labienus (ut
erat ei praeceptum a Caesare) ne praelium committeret: nisi ipsius copiae prope ho-
stium castra uisae essent: & undique uno tempore in hostes impetus fieret. Mo-
te occupato nostros expectabat: praelioque abstinebat: multo denique die per explo-
ratores Caesar cognouit: & motem a suis teneri: & hostes castra mouisse: & Co-
fidium timore perterritum: quod non uidisset pro uiso sibi renunciasse: die quo con-
sueuerat: ex itinerallo hostes sequitur: & milia passuum tria ab eorum castris
castra ponit. Postridie eius diei quod omnino biduum superat: cum exercitui
frumentum metiri oporteret: & quod Bibracte oppido heduorum longe maximo
ac copiosissimo non amplius milibus passuum. xyiii. aberat: rei frumentariae pro
oppidum
magnum
spiciendum existimauit: iter ab Eluetiis auertit: Bibracte ire contedit. Ea res per
fugiuos. L. Aemylia decurionis equitum gallorum hostibus nunciatur. Elue-
tius seu quod timore perterritos romanos discedere a se existimaret eo magis quod pri-
die superioribus locis occupatis praelium non commisissent: siue eo quod re frume-
taria itercludi posse confiderent: commutato consilio atque itinere conuerso: no-
stros a nouissimo agmine insequi ac laceessere ceperunt. Postquam id animaduertit
copias suas Caesar in proximum collem subducit: equitatumque qui sustineret ho-
stium impetum: misit. Ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit: le-
gionum quattuor ueteranorum: ita ut supra se in summo iugo duas legiones quas
in Gallia citeriore proxime conscripserat: & omnia auxilia collocari: ac totum
montem hominibus compleri: & interea sarcinas in unum locum conferri: &
eum ab his qui in superiori constiterant: muniri iussit. Eluetii cum omnibus su-
is carris secuti: impedimenta in unum locum contulerunt: ipsi confertissima acie
reiecto nostro equatu: phalange facta sub primam nostram aciem successerunt.
Caesar primum suo: deinde omnium e conspectu remotis equis: ut aqua-
to omnium periculo spem fugae tolleret: cohortatus suos praedium commisit: mi-
lites loco superiori pilis missis: facile hostium phalangem perfregerunt: ea dis-
iecta gladiis districtis in eos impetum fecerunt. Gallis magno ad pugnam erat
impedimento: quod pluribus eorum scutis uno ictu transfixis & colligatis: cum fer-
rum se inflexisset: neque euellere: neque sinistra impedita: satis commode pugnare po-
terant. Multi ut diu iactato brachio praeproptarent scutum manu emittere: & nu-
do corpore pugnare: tandem uulneribus defessi & pedes referre: & quod mos sub
erat circiter mille passuum: eos se recipere ceperunt. Capto monte & succedentibus
nostris: Boii & Tulingi: quod hominum milibus. xy. agmen hostium clauderent: & no-
uissimis praesidio erant: ex itinere nostros latere apto circueunere: id conspicati Elue-
tius qui in monte sese receperant: rursus instare: & praelium redintegrare ceperunt.

Confidius
rei militaris
peritissimusBibracte
oppidum
magnum

Praelium commissum

Castra Elue-
tiorū capta

Lingones.

Pagus Ver-
bigenus.

Romani signa bipartita intulerunt: prima ac secunda acies ut uictis ac summo-
tis resisteret. Tertia ut ueniētes exciperet ita ancipiti praelio diu atq; acriter pu-
gnatum est diutius cum nostrorū impetum sustinere nō possent; alteri se (ut
coeperant) in montem recaperunt; alteri ad impedimenta & carros suos se con-
tulerunt. Nam hoc toto praelio cum ab hora diei septima ad uesperam pugna-
tū sit; aduersum hostem uidere nemo potuit: ad multam noctē etiam ad im-
pedimenta pugnatū est: propterea q; pro uallo carros obicerant; & loco su-
periore in nostros uenientes tela coniciebant; & nonnulli inter carros rota-
mazarias ac tragulas subiciebant; nostrosq; uulnerabāt. Diu cū eēt pugnatu-
tū: impedimentis castrisq; nostri potius sunt: ibi Orgentorigis filia atq; unus e
filiis captus est. Ex eo praelio circiter milia hominū .c. xxx. superfuerunt: eaq;
tota nocte continētur ierunt: nullam partem noctis itinere intermisso: i fines
Lingonum peruenerunt: cum ppter uulnera militum: & ppter sepulturam
occisorum: nostri triduū morati eos sequi nō potuissent. Caesar ad Lingones
litteras nūcioq; misit: ne eos frumēto neue alia re iuuaret: qui si inuississent se
eodem loco illos: quo Eluetios habiturū. Ipse triduo intermisso: cum omnib;
copiis eos sequi cepit. Eluetiū omnium rerū inopia adducti: legatos deditioe
ad eum miserunt: q; cum eum in itinere cōuenissent: seq; ad pedes proiecissent
suppliciterq; locuti flentes pacē petissent: atq; eos in eo loco quo tum eēt: su-
um aduentū expectare iussisset: parauerunt. Eo postq; Caesar puenit: obsides:
arma: seruos qui ad eos profugissent: poposcit. Dum ea conquiruntur & cōse-
runtur nocte intermissa circiter hominū milia sex eius pagi: qui Verbigenus
appellatur: siue timore perterriti: ne armis traditis supplicio afficerentur: siue
spe salutis inducti: q; in tanta multitudine deditiorum suam fugam aut occul-
tari: aut omnino ignorari posse existimarent: prima nocte ex castris Eluetiorū
egressi: ad Rhenum finesq; germanorum contēdunt. Quod ubi Caesar rescī-
it quorum p fines ierant: his uti conquirent & reducerent si sibi purgati esse
uellent: imperauit: reductos i hostium numero habuit. Reliquos omnes obsi-
dibus: armis: pfugis traditis: i deditiōem accepit. Eluetios: Tulignos: Lato-
brigos i fines suos: unde erāt pfecti: reuertī iussit: & q; oibus frugib; amissis
domi nihil erat: quo famem tolerarent: Allobrogibus imperauit ut his frumē-
ti copiam facerent: ipsos: oppida: uicosq; quos intēderant: restituere iussit. Id
ea maxime ratione fecit: q; noluit eum locū unde Elueti discesserant: uacare:
ne propter bonitatē agrorum germani qui trans Rhenum incolunt: e suis fi-
nibus Eluetiorū fines transirent: & finitimi Galliae puicīe Allobrogibusq; ef-
sent. Boios petentibus Heduis: q; egregia uirtute erant cogniti: ut in finib; su-
is collocarent: concessit: quibus illi agros dederunt: eosq; postea in ptē iuris
libertatisq; conditionē atq; ipsi erant: receperunt. In castris Eluetiorum tabu-
lae reperte sunt litteris grācis confectae: & ad Caesarē perlatae: quibus in tabu-
lis nominatim ratio confecta erat: qui numerus domo exisset eorū qui arma
ferre possent: & item seperatim pueri: senes: mulieresq; quaz; omnium rerū
sūma erat capitū Eluetiorū milia .cc. xliii. Tulingorū milia .xxx. Latobrigorū
xliii. Raurocorū .xxiii. Boiorū .xxxii. Ex his qui arma ferre non possent: & item
separatim pueri ad milia nonagintaduo Sūma oīum ferūt ad milia .ccc. lxyiii.
Eorum qui domum redierunt censu habito (ut Caesar imperauerat) repertu

est numerus militum .c. & .x. Bello Eluetiorū confecto: totius fere Galliae lega-
ti principes ciuitatum ad Caesarem congratulatum conuenerāt. Intelligere se
se tamen si pro ueteribus Eluetiorum iniuriis po. ro. ab his poenas bello repetis-
set: tamen eam rē non minus ex usu terrae Galliae q; po. ro. accedisset: propte-
rea q; eo consilio florētissimis rebus domos suas Elueti reliqissent: uti toti Gal-
liae bellum inferret: imperioq; potirentur: locumq; domicilio ex magna copia
deligeret: quem ex omni Gallia opportunissimū ac fructuosissimū iudicas-
sent: reliquasq; ciuitates stipendiarias haberent. Petierunt uti sibi consilium
totius Galliae in diem certam indicerent. Idq; Caesaris uoluntate facere liceret,
se se habere quasdam res: quae cōmuni consensu ab eo petere uellent. Ea re
permessa diem concilio statuerunt: & iureiurando nequis enūciaret: nisi qbus
cōmuni consilio mandatum eēt: inter se sanxerunt. Eo consilio dimisso: idē
principes ciuitatum qui ante fuerant: ad Caesarē reuerterunt: petieruntq; uti
sibi secreto & occulto de sua omniumq; salute cum eo agere liceret. Ea re ipe-
trata: sese omnes flētes Caesari ad pedes proiecerunt. Non minus se id conten-
dere & laborare: ne ea quae dixissent: enūciarentur: q; uti ea quae uellēt impe-
trarent: propterea q; si enūciatum esset summum in cruciatum se uētuos ui-
derent. Locutus est pro his Diuitiacus Heduos Galliae totius factiones eē du-
as. Harum alterius principatum tenere Heduos: alterius Auernos. Hi cū tā-
topere de potentatu inter se multos annos contēderent: factū esse uti ab Auer-
nis Sequanisq; germani mercede accerferentur. Horum primo circiter milia
duodecim Rhenum transisse. Posteaq; agros: & cultum: & copias gallorū ho-
mines feri ac barbari adamassent: traductos plures. nūc esse in Gallia ad .c. &
xx. milium numerū. Cum his Heduos eorumq; ditionis homines semel atq;
iterum armis contendisse: magnam calamitatem pulsos accepisse: omnē no-
bilitatē: omnem senatum: omnem equitatum amisisse. Quibus praeliis cala-
mitatibusq; fractos: qui & sua uirtute: & populi romani hospitio atq; amicitia
plurimum ante in Gallia potuissent: coactos eē Sequanis obsides repetituros
neq; auxilio a populo romano imploratuos neq; recusatuos: quominus per-
petuo sub illorū ditione atq; imperio essent. Vnum sese ex omni ciuitate He-
duorū: qui adduci nō potuerit ut iuraret: aut suos liberos obsides daret. Ob
eam rē si ex ciuitate se profugisset: & Romam ad senatum uenisse auxiliū po-
stulatum: q; solus neq; iureiurando: neq; obsidibus teneret. Sed peius uicto-
ribus Sequanis q; Heduis uictis accidisse: ppter ea q; Ariouist⁹ rex germano-
rum in eorū finibus confedisset: tertiamq; partē agri Sequani: qui esset opti-
mus totius Galliae occupasset: & nunc de altera parte tertia Sequanos decede-
re iuberet: propterea quod paucis mēsis ante Harudum milia hominum
uiginti quattuor ad eum uenissent: quibus locus ac sedes pararentur futurum
esse paucis annis: uti omnes ex Galliae finibus pellerentur: atque omnes ger-
mani Rhenum transierūt. Neque enim conferendū esse gallicum cum ger-
manorum agro: neq; hanc consuetudinem uictus cum illa comparandam.
Ariouistus autem ut semel gallorum copias praelio uicerit: quod praelium fa-
ctum sit Admagetrobīa: superbe & crudeliter iperare: obsides nobilissimi cu-
iusq; liberos poscere: & in eos omnia culpa cruciatufq; edere: si qua res non
ad nutum aut ad uolūtatem ei⁹ facta sit: hominē esse barbarum: iracundum:

Factiones
duae. hedui
& Auerni.Ariouistus
rex germa-
norum.
Harudes.Admage-
trobīa.

temerarium: nō posse eius imperia diutius sustineri: nisi quid i Cæsare populoque ro. sit auxiliū: omnibus gallis idem eē faciendum quod Eluetii fecerint: ut domo emigrēt: aliud domiciliū: alias sedes remotas a germanis petant: fortunamque quacunque accadat experiant. Hæc si enunciata Ariouisto sint: non dubitare quā: de obsidibus omnibus qui apud eum sint grauissimum suppli-
 cū sumat. Cæsarem uel auctoritate sua atque exercitus: uel recti uictoria: uel nomine po. ro. deterrere posse: ne maior multitudo germanorū Rhenū traducatur: Galliamque omnem ab Ariouisti iniuria posse defendere. Hac oratioe a Diuitiaco habita: oēs qui aderant magno fletu auxilium a Cæsare petere cœperunt: animaduertit Cæsar unus ex omnibus Sequanos nihil earū rerū facere: quas ceteri facerēt: sed tristes capite demisso: terrā intueri: cū rei quæ causa eēt: miratus ex ipsis quæsiuit: nihil Sequani respondere: sed in eadē tristitia permanere. Cum ab his sæpius quæreret: neque ullam omnino uocē exprimere possent: idē Diuitiacus Heduos respondit hoc eē miseriorem fortunā & grauiorem Sequanorum quā reliquorum: quod soli nec in occulto quidem quæriri: nec auxilium implorare auderēt: absentisque Ariouisti crudelitātē: uelut si coram adesset horrerēt: propterea quod reliquis tantē fugæ facultas daretur: Sequanis uero: qui intra fines suos Ariouistum cœpissent: quorum oppida omniū in potestate eiuseēnt: oēs cruciatus eēnt præferēdi. His rebus cognitis Cæsar gallorum animos uerbis confirmauit pollicitusque est sibi eam rē curæ futuram, magnam se habere spem & beneficio suo & auctoritate adductū Ariouistum finem iniuriis facturum: Hac oratione habita cōciliū dimisit: & secundum ea multæ res eum hortabantur: quare sibi eam rē cogitandā: & suscipiendā putaret: in primis quod Heduos fratres cōsanguineosque sæpenumero ab senatu appellatos in seruitute atque ditione uidebat: germanorum teneri eorumque obsides eē apud Ariouistum ac Sequanos intelligebat: quod in tāto ipse po. ro. turpissimū sibi ac reip. arbitrabatur: paulatim autem Germanos cōfuescere: Rhenū transire & in Gallia magnam eorum multitudinē uenire po. ro. periculosum uidebant: nec sibi hoies feros ac Barbaros tēperaturos existimabat: quā cum oēm Galliam occupassent: ut ante Cimbri Teutonique fecissent: in prouinciā exirēt: atque inde in Italiam contenderent: præsertim cum Sequanos a prouincia nostra Rhenus diuideret: quibus rebus quā mature occurrēdum putabat. Ipse autē Ariouistus tantos sibi spiritus: tantam arogatiā sumpserat ut ferēdus nō uideret. Quāobrem placuit ei ut ad Ariouistū legatos mitteret: ut aliquē locū medium utriusque colloquio deligeret: uelle sese de reip. & summis utriusque rebus cū eo agere. Ei legatiōi Ariouistus respondit: si quod ipsi a Cæsare opus eēt: sese ad eū uenturū fuisse: siquid ille se uelit: illū ad se uenire oportere: præterea neque sine exercitu i eas partes Galliarū uenire se audere: quas Cæsar possideret: neque exercitū sine magno cōmeatu atque emolumento in unū locum cōtrahere posse. Sibi autē mirum uideri: quid in sua Gallia: quā bello uicisset: aut Cæsari aut omnino po. ro. negociū eēt. His responsis ad Cæsare legatis redeuntibus: iterū ad eū Cæsar legatos cum his mādatis mittit: quoniam tanto suo po. que. ro. beneficio affectus cum in cōsulatu suo rex atque amicus a senatu appellatus eēt: hanc sibi po. que. ro. gratiā referret: ut in colloquium uenire inuitatus grauaretur: neque de cōmuni re dicēdum sibi: &

Cimbri.
Teutoni.

cognoscendū putaret: hæc eē quæ ab eo postularet: primū nequā multitudinem hominū amplius trās Rhenum in Galliam traduceret: deinde obsides quos haberet: ab Heduis redderet. Sequanisque permetteret ut quos illi haberet uolūtate eius reddere illis liceret: neue heduos iniuria laceggeret: neque his sociisque ipsorum inferret bellū. Si id ita fecisset: sibi po. que. ro. perpetuā gratiam: atque amicitiam cum eo futuram: si nō: impetraret sese quoniam. M. Messalla. L. Pisone consulibus: senatus censuisset: uti quicumque Galliam prouinciā obtineret: quod cōmodo reip. facere posset: Heduos ceterosque amicos po. r. defenderet: se Heduosque iniuriā nō neglecturū. Ad hec Ariouistus respondit: ias esse belli: ut qui uicissent: his quos uicissent: quēadmodū uellent: imperarent itē po. ro. uictis nō ad alterius præscriptū: sed ad suū arbitriū impare cōsuefle supple po. ro. nō præscriberet: quēadmodum suo iure uteretur: nō oportere se a po. ro. in suo iure impediri. He duo sibi quoniam fortunam tēperassent: & armis cōgressi & supati essent: stipendiarios eē factos: magnam Cæsare iniuriā facere: qui suo aduētū uectigalia sibi deteriora faceret. Heduis se obsides redditurū: non esse: neque eorum locis iniuria bellū illaturū: si in eo manerent: quod conuenissent: stipendiūque quotannis pēderent: si id non fecissent: longe his fraternū nomen po. ro. absfuturum. quod sibi Cæsar denunciaret se Heduosque iniurias nō neglecturum: neminē secum sine sua pñicie cōtendisse: cum uellet: congregaretur: intellecturum quid iuncti germani: exercitissimi i armis qui intra annos. xiiii. tectum nō subissent: uirtute possent. Hac autē eodem tempore Cæsari mandata referēbatur: & legati ab Heduis & treuiris ueniebant: Hedui quæstū: quod Harudes Targali: qui nup in Gallia transportati eēnt: si nes eorum popularētur: sese ne obsidibus quidem datis pacem Ariouisti redimere potuissent. Treuiri autē pagos centum Sueuorum ad ripā Rheni cōfedis-
 se: qui Rhenum transire conarētur: his præesse Nausam & Cimbreū fratres: quibus rebus Cæsar uāhementer cōmotus: maturandū sibi existimauit ne si noua manus Sueuorū cum ueteribus copiis Ariouisti sese cōiunxisset: min⁹ facile resisti posset. Itaque re frumētaria quā celerrime potuit cōparata: magnis itineribus ad Ariouistū contendit: cum tridui uiam processisset: nunciatū est ei Ariouistum cum suis omnibus copiis ad occupandam Vefontionē: quod ē oppidum maximū Sequanorum contendere: triduique uiam a suis finibus profecisse: id ne accideret: magnopere præcauendū sibi Cæsar estimabat: nāque oīum rerum quæ ad bellum usui erant: summa erat in eo oppido difficultas idque natura loci sic muniebatur: ut magnam ad ducendum bellū faceret facultatem: propterea quod flumen Alduadulius: ut circino circunductum pene totum oppidum cingit: reliquum spaciū quod est nō amplius pedum sexcentorum: qua flumen intermittit mons cōtinet magna altitudine: ita ut radices eius montis ex utraque parte ripæ fluminis contingāt. Hūc murus circūdatus arcē efficit: & cū oppido cōiungit: huc Cæsar magnis diurnis nocturnisque itineribus cōtendit: occupatoque oppido: ibi præsidium collocat: dum paucos dies ad Vefontionem rei frumētariæ: cōmeatusque causa moratur ex percunctatione nostrorum uocibusque gallorum atque mercatorum: qui ingenti magnitudine corporum germanos incredibili uirtute: atque exercitatioe in armis eē prædicabant: sæpenumero sese cū his cōgressos ne uultum quidem atque aci

Legati ab
Heduis &
Treuiris.
Harudes.
Targali.
Nausa &
Cimbreis
fratres

Vefontio
oppidum

Alduadulius
flumen.

em oculorum ferre potuisse: tātus subito timor omnem exercitum occupauit: ut non mediocriter oīum mentes animosq; pertubaret. Hic primum ortus est timor a tribunis militum: ac praelectis: reliquisq; qui ex urbe amicitiae causa secum Caesarem non magnū in re militari usum habebant: quos alius alia causa illata: quam sibi ad proficiscendum necessariam esse dicerent: petebant: ut eius uoluntate discedere liceret. Nonnulli pudore adducti: ut timoris suspicionem uitarent: remanebant: hi neq; uultum fingere: neq; interdum lachrymas tenere poterant: abdicti in tabernaculum aut suum fatum querebant: aut cū familiari bus suis commune periculum miserebantur: uulgo totis castris testamēta obli gnabantur. Horum uocibus ac timore paulatim etiam hi qui magnū in castris usum habebant: milites centurionesq; quiq; equitatu praerāt: perturbabātur qui sese ex his minus timidos existimare uolebant: nō hostē uereri: sed angustī as loco: magnitudinem siluarū: quae intercederent inter ipsos atq; Ariouistum: aut rem frumentariam ut satis cōmode supportari posset: timere dicebant. Non nulli etiam Caesari nunciabant cum castra moueri: aut signa ferri iussisset nō fore dicto audientes milites neq; propter timorē signa laturos. Hae cū animaduertisset Caesar conuocato consilio: omniumq; ordinū ad id cōsiliū adhibitis centurionibus: uehementer eos incusauit: primū q; aut quā in partē aut quo cō silio ducerent sibi quærēdū: aut cogitandum putarent. Ariouistum se consule cupidissime. po. ro. amicitia appetisse: cur igitur hunc tam temere quis ab offi cio discessusq; iudicaret: sibi quidem persuaderi: cognitis postulatis atq; aequitate conditionum perspecta: eum neq; suam: neq; po. ro. gratiam repudiaturum. Quod si furore atq; amentia impulsus bellum intulisset: quid tandem uereren tur: aut cur de sua uirtute: aut de ipsius diligentia desperarent. Factum eius ho stis periculum patrum nostrorū memoria: cum Cimbris & Teutonibus a Caio Mario pulsus non minorem laudem exercitus q; ipse imperator meritis esse ui debatur. Factum etiam in Italia nuper seruii tumultu: licet aliqd usus ac disci plina: quam a nobis accepissent subleuarent: ex quo iudicari posset: quantum haberet in se boni constantia: propterea q; quos aliquandiu inermes sine causa timuissent: hos postea armatos ac uictores superassent: ac deniq; Germanos hos eosdem scirent esse illos quib; cū saepenumero Elueti congressi nō solū in suis sed etiam in illorum sinibus plerūq; superarint: qui tamē pars eē nostro exer citui nō potuerint: si quos aduersum praelium & fuga gallorū cōmoueret: hoc si quærerent reperiri posse diuturnitate belli defatigatis Gallis. Ariouistū cum multos menses castris se: ac paludibus cōtinuisset: neq; sui potestatem fecisset: desperantes iam de pugna ac dispersos subito adortū magis ratione ac consilio q; uirtute uicisse: cui rationi contra homines Barbaros: atque imperitos locus fuisset: ac ne ipsum quidem sperare nostros exercitū capi posse: qui suum timo rem in rei frumentariae simulationē: angustiaq; itineris conferrēt facere arro ganter: cū aut de officio imperatoris desperare: aut praescribere uiderētur hae sibi esse cure: frumentum Sequanos: Leucos: Lingones subministrare: iamq; esse in agris frumēta matura: de itinere ipsos breui tempore iudicatuos: qd nō fore dicto audientes milites neq; latū signa dicantur: nihil se ea re commoueri: scire enim quibus cūq; exercitus dicto audiēs non fuerit: aut male re gesta for tunam defuisse: aut aliquo facinore comperto: avaritiam eē conuictam: suam

Constat Caesar sus
pitione omne qui
antea concipiebatur

innocentiā perpetua uitae felicitate Eluetiorum bello esse perspectam: itaq; se quod i longiorē diem collocaturus fuisset: tēptatur: & p̄xima nocte de quar ta uigilia castra moturum: ut q̄primū intelligere posset: utrū apud eos pudor atq; officium: an timor plus ualeret. Quod si praeterea nemo sequat: tamē se cum sola decima legiōe utrū de qua nō dubitaret: sibiq; eam praetoriam co hortem futuram: huic legioni Caesar & idulserat praecipue & propter uirtutē cōfidebat maxime. Hac oratione habita: mirū in modū conuersae sunt omni um mentes: summaq; alacritas & cupiditas belli gerēdi nata ē: princepsq; de cima legio per tribunos militum ei gratias agit: quod de se optimum iudiciū fecisset: seq; esse ad bellū gerendum paratissimū confirmauit. Deinde reliquae legiones cum tribunis militū: & priorum ordinum centurionibus agerūt: uti Caesari satisfacerēt: sese nec unq; dubitasse: neq; timuisse: neq; de sūma belli su um iudiciū: sed imperatoris esse existimauisse: eorum satisfactione accepta: & itinere conq̄sito per Diuitiacum: q; ex aliis ei maximam fidem habebat: ut mi litum amplius quinquaginta circuitu locis apertis exercitum duceret de quar ta uigilia (ut dixerat) profectus ē septimo die cum iter non intermitteret ab ex ploratoribus certior factus ē Ariouisti copias a nostris milibus passuū quattu or & .xx. abesse: cognito Caesaris aduētū Ariouistus legatos ad eū mittit quod antea de colloquio postulasset id per se fieri liceret: quoniā propius accessisset. seq; id sine piculo facere posse existimaret. Nō respuit cōditionē Caesar: iāq; eum ad sanitatem reuerti arbitrabatur: cū id quod antea petenti denegasset: ultro polliceretur: magnamq; i spem ueniebat: pro suis tātis populiq; romani i eum beneficiis: cognitis suis postulatis: fore uti p̄tinacia desisteret: dies col loquio dictus ē ex eo die quintus. Interim dum saepe ultro citroq; legati inter eos mitterent Ariouistus postulauit: ne quem peditē ad colloquium adduceret uereri se: ne per insidias ab eo circumueniretur: uterq; cum eqtatu ueniret: alia ratione sese uenturum nō esse. Caesar quod nec colloquium interposita causa tolli uolebat: neq; salutem suam Gallorum eqtibus committere audebat: com modissimum esse statuit omnibus equis Gallis eqtibus detractis: eis legiona rios milites legionis decimae: cui q̄maxime cōfidebat: i ponere: ut praesidium q̄amicissimum: si quid opus facto esset: haberet. Quod cum fieret: nō irridi cule quidam ex militibus decimae legionis dixit plus q; ei pollicitus eēt: Caesa rem ei facere: pollicitum se i cohortis praetoriae loco decimam legionem habi turum: & nūc ad equum rescribere: planicies erat magna: & i ea tumultus ter renus satis grādis. Hic locus a quo fere spatium ab castris Ariouisti & Caesaris aberat (ut erat dictum) ad colloquium uenerūt: legionem Caesar quam eqs de uexerat: passibus ducentis ab eo tumulto cōstituit. Item eqtes Ariouisti pari i teruallo constituerunt. Ariouistus ex eqs: ut colloqueretur: & praeter se denosq; ut ad colloquium adduceret: postulauit. Vbi eo uentum est: Caesar initio ora tionis: sua senatusq; i eum beneficia commemorauit: q; rex appellatus esset a senatu: q; amicus: q; munera amplissime missa. Quam rem & pacis cōtigisse & pro magnis hoīum beneficiis consueffe tribui docebat: illum cū neq; aditū neq; cām postulādū iustam hēret: beneficio ac liberalitate sua ac senatus: ea p̄ mia cōsecutum. docebat: etiā q̄ ueteres: q; iusta causae necessitudinis ipsis cū Heduis intercederent quae senatus cōsulta quotiens honorifica facta i eos eēt

Veniūt ad
colloquium
Caesar &
Ariouistus.

ut omni tempore totius Galliae principatum hedui tenuissent. Prius etiā q̄ no-
stram amicitia appetissent: populi Ro. hanc esse consuetudinem: ut socios atq;
amicos nō modo suis nihil depdere: sed gratia: dignitate: honore auctos uelit
esse. Quod uero ad amicitia populi Ro. attulissent: id his eripi: q̄s pati posset:
postulauit eadē: quae legatis in mādatis dederat: ne aut heduis: ut corū lociis
bellum iſerret: obſides redderet si nullam partem Germanorū domū remitte-
re posset: at nequos amplius Rhenū transire pateret. Ariouistus ad postulata
Caſaris pauca reſpondit: de ſuis uirtutibus multa praedicauit: traſiſſe Rhenū
non ſua ſpōte: ſed rogatum & accerſitū a Gallis nō ſine magna ſpe: magniſq;
praemiis praedicauit: domum: propinquos reliquiſſe: ſedes habere i Gallia ab
his cōceſſas: obſides iſorum uolūtate datos: ſtipendium capere iure belli qd'
uictores uictis imponere conſueuerūt: non ſe Gallis: ſed Gallos ſibi bellum i
tuliſſe: omnes Galliae ciuitates ad ſe oppugnandū ueniſſe: contra caſtra habu-
iſſe: eas omnes copias a ſe uno praelio pulſas ad ſuperatas eē: ſi iterū experiri
uelint iniquum eſſe de ſtipendio recuſare: quod ſua uolūtate ad id tempus pe-
penderint: amicitiam po. ro. ſibi ornamento & praſidio: non detrimento eſſe
oportere: idq; ſua ſpe petiſſe: ſi per po. ro. ſtipendium remittat: & deditiū ſub-
trahantur: non minus libenter ſe recuſaturum po. ro. amicitiam: q̄ appetierit.
Quod multitudinem Germanorū i Galliam traducat: id ſe ſui muniendi: non
Galliae i pugnandi cauſa facere: eius rei testimoniū eſſe q̄ niſi rogatus non ue-
nerit: & q̄ bellum nō itulerit: ſed defenderit. Se prius i Galliam ueniſſe: q̄ po-
pulus ro. nunq̄ ante hoc tēpus exercitū po. ro. Galliae prouinciā ſinibus egreſ-
ſum: qd ſibi uellet: cur i ſuas poſſeſſiones ueniret: Prouinciā ſuam eē Galli-
am: ſicut illam noſtram: ut iſi concedi nō oporteret: ſi i noſtros ſines impe-
tum faceret: item nos eſſe iniquos: q̄ i ſuo iure ſe iſterpellaremus: q̄ fratres a ſe
& amicos appellatos heduos diceret: non tam barbarū ſe neq; tam impitum eē
rerum: ut nō ſciret neq; bello Allobrogum pximo heduos Romanis auxiliū
tuliſſe: neq; iſos i his cōtentionibus: quas hedui ſecum & cum Sequanis ha-
buiſſent: auxilio po. ro. uſos eē debere ſe ſuſpicari ſimulata Caſarē amicitia:
q̄ exercitum i Gallia habeat: ſui opprimendi cauſa habere. Qui niſi decedat:
atq; exercitum ducat ex his regionibus: ſeſe illum nō pro amico: ſed hoſte ha-
biturum: qd ſi tum iſter fecerit: multis ſe nobilibus principibusq; po. ro. gratū
eſſe facturum: id ſe ab iſis per eorū nuncios cōpertum habere quorum oīum
gratiam atq; amicitiam eius morte redimere poſſet. Quod diſceſſiſſet ac libe-
ram ſibi poſſeſſionē Galliae tradidiſſet: magno ſe illū premio remuneraturū
& quaecunq; bella geri uellet: ſine ullo eius labore & piculo cōfecturū. Multa
a Caſare i eam ſententiā dicta ſunt: quare negotio deſiſtere nō poſſet: & neq;
ſuū: neq; po. r. pati ut optime merētes ſocios deſereret: neq; ſe iudicare Gallia
potius eē Ariouiſti: q̄ po. r. bello ſupatos eſſe Auernos & Ruthenos a. Q. Fa-
bio Maximo: qbus po. ro. ignouiſſet: neq; i prouinciā redegiſſet: neq; ſtipedi-
um poſuiſſet. Quod ſi antiq̄ſſimū quodq; tps ſpectari oporteret po. r. iuſtiſſi-
mum eſſe i Gallia imperiū. Si iudicium ſenatus ſeruari oporteret: liberam de-
bere eſſe Gallia: quā bello uictam ſuis legibus uti uoluiſſet. Dum hac i collo-
quio geruntur Caſari denunciatum ē equites Ariouiſti propius tumultum ac-
cedere: & ad noſtros adequitare: lapides: telaq; in noſtros conicere. Caſar lo-

Ariouist
reſpons.

Caſaris dicta
auſtina

quendi finē fecit: ſeq; ad ſuos recēpit: ſuiſq; imperauit: ne quod omnino tēlū
in hoſtes reiccerent: nā & ſi ſine periculo legiōis delecta cum equitatu praeli-
um fore uidebat: tamē committēdum nō putabat: ut pulſis hoſtibus dici poſ-
ſet: eos a ſe per fidem i colloquio circunuentos: poſtea q̄ i uulguſ militum elatū
ē: qua arrogantia i colloquio Ariouiſtus uſus: oī Gallia romanos interdi-
xiſſet: impetumq; i nros eius equites feciſſent: eaq; res colloquium ut diremiſ-
ſet: multo magis alacritas: ſtadiumq; pugnandi maius exercitū iniectum ē: bi-
duo poſt Ariouiſtus legatos ad Caſarem mittit: uelle ſe de his rebus: quē iſter
eos cēptae: neq; perfectae eſſent: agere cum eo: ut iſterū colloquio diem cōſti-
tueret: aut ſi id min⁹ uellet: e ſuis legatis aliquē ad ſe mitteret. Colloquēdi Caſ-
ſari cauſa uiſa nō eſt: & eo magis q̄ pridie eius diei Germani retineri non po-
terant: quin i noſtros tēla cōiicerent: legatum e ſuis ſeſe magno cum periculo
ad eum miſſurum: cōmodiſſimum uiſum ē. M. Valerium Procellū. C. Va-
lerii Caburi filiū ſumma uirtute: & humanitate adoleſcētē: cuius pater a. C.
Valerio Flacco ciuitate donatus erat: & ppter fidem: & ppter liguae gallicae
ſcientiam: qua multa iam Ariouiſtus lōga cōſuetudine utebatur: & q̄ i eo pu-
gnandi germanis cauſa nō eſſet: ad eum mittere: & Marium Metiū: q̄ hoſpi-
tio Ariouiſti utebat: his mādauit: ut q̄ diceret Ariouiſtus: cognosceret: & ad
ſe referrent: quos cū apud ſe i caſtris Ariouiſtus cōſpexiſſet: exercitū ſuo prae-
ſente: cōclamauit: qd ad ſe ueniret: an ſpeculandi gratia: Conātes dicere prohi-
buit: & i cathenas cōiecit: eodem die caſtra promouit: & milibus paſſuū ſex
Caſaris caſtris ſub mōte cōſedit: poſtridie eius diei praeſter caſtra Caſaris ſu-
as copias reduxit: & milibus paſſuum duobus ultra eū caſtra fecit: eo cōſilio
uti ſumēto cōmeatuq; q̄ ex Sequanis & Heduis ſupportaretur: Caſarem in-
tercluderet. Ex eo die dies cōtinuos qnq; Caſar ſuas copias pduxit: & aciem
inſtructam habuit: ut ſi uellet Ariouiſtus praelio cōtendere: ei poteſtas nō de-
eſſet. Ariouiſtus his omnibus diebus exercitū caſtris cōtinuit: equeſtri praelio
quotidie cōtendit. Genus hoc erat pugnae: quo ſe germani exercuerant: equi-
tum milia erāt ſex: totidem numero pedites uleociſſimi ac fortiſſimi: quos ex
omni copia ſinguli ſingulos ſuae ſalutis cā delegerāt. Cum his i praeliis uerſa-
bātur: ad eos ſe eqtes recipiebāt: hi ſiqd erat durius cōcurrerāt: ſi q̄ grauiore
uulnere accepto equo deciderant: circūſiſtebant: ſi quo erat lōgius pdeundū
aut celerius repiendū: tanta erat horū exercitatione celeritas: ut iubis equorū
ſubleuati: curſum adaequarent. Vbi eū caſtris ſe tenere Caſar iſtellexit: ne di-
utius cōmeatu phiberetur: ultra eum locū: quo i loco germani cōfederāt cir-
citer paſſus ſexcētos ab his caſtris idoneū locum delegit: acieq; triplici inſtru-
cta: ad eum locum uenit: primam & ſecundam aciem i armis eſſe: tertiā caſtra
munire iuſſit. Hic locus ab hoſte circiter paſſus ſexcētos (uti dictū ē) aberat:
eo circiter hoīum .xvi. milia expedita cū omni eqtatu Ariouiſtus miſit: quē co-
pia noſtros deterreret & munitiōe phiberent. Nihilō ſecius Caſar ut ante cō-
ſtituerat: duas acies hoſtem ppulſare: tertiā opus pficere iuſſit: munitis ca-
ſtris duas ibi legiōes reliq; & partem auxiliorū: quattuor reliquas i caſtra ma-
iora reduxit. Proximo die iſtituto ſuo Caſar caſtris utriſq; copias ſuas eduxit
paululumq; a maioribus caſtris pgreſſus: aciem iſtruxit: hoſtibus pugnandi
poteſtatem fecit. Vbi ne tum quidem pdire iſtellexit: circiter meridiem exerci-

legati Caſaris

Praelii cōmiſſi
cū Ariouist